

Výzkumné centrum dějin východní Evropy
Historického ústavu AV ČR, v. v. i.
a Filozofická fakulta Univerzity Pardubice

v gesci

České společnosti pro slavistická, balkanistická a byzantologická studia, z. s.

pořádají vědeckou konferenci

Rusko ve 20. století – kontinuita a diskontinuita

čtvrtek 3. října 2019

Filozofická fakulta Univerzity Pardubice
Studentská 95, učebna EB/E2

Zahájení v 9 hodin

Rusko ve 20. století je pro potřeby konference chápáno jako geopolitický a kulturně civilizační celek Ruska – Sovětského Ruska – Sovětského svazu – Společenství nezávislých států – Ruské federace a dalších zemí, které se staly samostatnými státními celky po rozpadu SSSR.

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

HISTORICKÝ ÚSTAV

Akademie věd České republiky

Program konference

- 9.00 – 9.20 **Zahájení**
doc. PhDr. Martin HOLÝ, Ph.D., ředitel Historického ústavu AV ČR, v. v. i.
doc. Mgr. Jiří KUBEŠ, Ph.D., vedoucí Ústavu historických věd,
Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice
doc. PhDr. Radomír VLČEK, CSc., vedoucí Výzkumného centra
dějin východní Evropy HÚ AV ČR a předseda České společnosti
pro slavistická, balkanistická a byzantologická studia, z. s.

Panel 1 Historické souvislosti, moderuje: Josef ŠAUR

- 9.20 – 9.35 **Radomír VLČEK** (Historický ústav AV ČR, v. v. i., pobočka Brno)
*Politické reformy Petra Arkadjeviče Stolypina jako příklad
kontinuity a diskontinuity ruských / sovětských dějin 20. století*
- 9.40 – 9.55 **Marek ŠMÍD** (Katedra církevních dějin a literární historie,
Katolická teologická fakulta, Univerzita Karlova)
Katolická církev v Rusku před bolševickou revolucí a po ní
- 10.00 – 10.15 **Ľubica HARBUĽOVÁ** (Ústav historických vied, Filozofická fakulta,
Prešovská univerzita v Prešově)
Rok 1929 – medzník vo vývoji stalinského Sovietskeho zväzu
- 10.20 – 10.35 **Zbyněk VYDRA** (Ústav historických věd, Filozofická fakulta,
Univerzita Pardubice)
*Obdiv, nostalgie, zatracení? Šlechtická usad'ba v Rusku 20. století
jako příklad kontinuity a diskontinuity*
- 10.40 – 10.55 **Ladislav ZEMÁNEK** (Ústav světových dějin, Filozofická fakulta,
Univerzita Karlova)
*Od ruských emigrantů ke Gorbačovovu „novému myšlení“:
kontinuita a diskontinuita ruského liberálního socialismu ve
20. století*
- 10.55 – 11.30 Diskuse
- 11.30 – 13.00 Přestávka na oběd

Panel 2**Historiografické reflexe, moderuje: Radomír VLČEK**

- 13.00 – 13.15 **Anežka HREBIKOVÁ** (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. / Filozofická fakulta, Univerzita Karlova)
Osobnost Alexandra Nikolajeviče Radiščeva jako případ proměn historiografického přístupu k ruským intelektuálům kateřinského a alexandrovskeho období v průběhu 20. století
- 13.20 – 13.35 **Pavel MERTELÍK** (Ústav historických věd, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice)
Dvě revoluce 1917–1918 v prozaickém svědectví Třetí rotý
- 13.40 – 13.55 **Stanislav TUMIS** (Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova)
Sovětský hladomor a kolektivizace očima Britů (1932–1934)
- 14.00 – 14.15 **Vít KLEPÁRNÍK** (Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova)
Od revoluce k éře Stalina. Kritická reflexe výzkumu „sovětské subjektivity“ v současné americké historiografii
- 14.20 – 14.35 **Radomyr MOKRYK** (Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova)
20. sjezd Komunistické strany v roce 1956 a proměny kulturní politiky: reflexe v Ukrajině SSR
- 14.35 – 15.00 Diskuse, přestávka

Panel 3**Dnešní východiska**, moderuje: Zbyněk VYDRA

- 15.00 – 15.15 **Josef ŠAUR** (Ústav slavistiky, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita)
Ruské liberální myšlení 50. a 60. let 19. století: proměny interpretace od 90. let 20. století do současnosti
- 15.20 – 15.35 **Luboš ŠVEC** (Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova)
Sovětizace a desovětizace lotyšské historiografie v proměnách lotyšsko-ruských vztahů
- 15.40 – 15.55 **Hanuš NYKL** (Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. / Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova)
Rusko ve 20. století – kontinuita a diskontinuita. Rozpad SSSR a pojetí dějin u Lva Gumiljova: paralela či anticipace?
- 16.00 – 16.15 **Galina ROKINA – Alexandr RANDIN** (Filozofická fakulta, Marijská státní univerzita, Jožkar-Ola, Ruská federace – Filozofická fakulta, Univerzita Cyrila a Metoděje v Trnavě)
Formování občanské identity v postsovětském Rusku: od sovětského lidu k ruskému národu
- 16.20 – 16.35 **Olga POSPELOVA** (Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita)
Soviet Roots of Contemporary State Conservatism in Russia
- 16.40 – 16.55 **Daniela KOLENOVSKÁ** (Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova / Ústav soudobých dějin AV ČR, v. v. i.)
Reflexe sovětských mezinárodních aliancí v dnešním Rusku
- 16.55 – 17.30 Diskuse
- 17.30 **Shrnutí a zakončení konference**

Akce je motivována stálými diskusemi o tzv. zásadních milnících v dějinách Ruska 20. století, mezi něž patří i reflexe starší ruské minulosti odehrávající se ve 20. století za hranicemi aktuální geopolitikou definovaného ruského prostředí.

Jednání se uskuteční ve třech tematických blocích:

1. Kontinuita a diskontinuita – historické souvislosti
2. Kontinuita a diskontinuita – historiografické reflexe
3. Kontinuita a diskontinuita – dnešní východiska

V prvním bloku půjde o geneze a proměny historických událostí Ruska od počátku 20. století až do současnosti.

Ve druhém bloku zazní referáty o historiografických, filozofických a literárněvědných reflexích událostí ruských dějin (nikoli pouze 20. století), jak byly činěny ve 20. století a jak se v něm proměňovaly. Analyzovány budou vzpomínky na události, ale i osobnosti, reflexe v podobě monografií, memoárů, biografií, esejů i novinových článků.

V třetím bloku budou sledovány aktuální obrazy ruské minulosti 20. století včetně aktuálních politologických diskursů.

Jednací jazyky: čeština, slovenština, angličtina, ruština

Dotazy a bezprostřední reflexe na vystoupení jsou možné po každém referátu, obsáhlejší diskusní příspěvky po jednotlivých panelech.

Během konference bude k dispozici drobné občerstvení. Pro aktivní účastníky bude zajištěn oběd v nedaleké restauraci.

Organizátoři počítají s publikováním upravených a rozšířených příspěvků, a to po náležitém recenzním řízení v časopise *Slovanský přehled*, roč. 106 / 2020.

V případě zájmu prosíme o jejich dodání do konce roku 2019 v úpravě požadované tímto periodikem:

www.hiu.cas.cz/nakladatelství/periodika/slovansky-prehled-ep

na e-mailovou adresu: vlcek@brno.avcr.cz

Abstrakty

doc. PhDr. Ľubica Harbuľová, CSc.

Filozofická fakulta Prešovské univerzity v Prešove

Rok 1929 – medzník vo vývoji stalinského Sovietskeho zväzu

Rok 1929 vyhlásil J. V. Stalin za rok prelomu. Krajina prešla na realizovanie päťročného systému rozvoja národného hospodárstva. Začalo sa s naplňaním prvého päťročného plánu, ktorého cieľom bola industrializácia krajiny a kolektivizácia poľnohospodárstva. S akým úsilím ruských ľudí, s akými obeťami a akým spôsobom sa tieto ciele naplňali? Bol rok 1929 skutočne prelomom v politickom, ekonomickom i spoločenskom vývoji Sovietskeho zväzu? V príspevku by sme chceli ukázať aká bola spoločensko-politická situácia v Sovietskom zväze v uvedenom roku a prečo je tento rok vnímaný aj súčasťou ruskej historiografie za prelomu v jeho vývoji vtedajšieho Sovietskeho zväzu.

Mgr. et Mgr. Anežka Hrebiková

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. / Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Osobnosť Alexandra Nikolajeviča Radiščeva jako případ proměn historiografického přístupu k ruským intelektuálům kateřinského a alexandrovského období v průběhu 20. století

Téma ruskej inteligencie prelomu 18. a 19. storočia, jejích pôsobenie, shromažďovanie sa i aktivít, prochádzalo během 20. storočia z badateľského hľadiska zaujímavým prerodem. V závislosti na jednotlivých historických udalostiach, proměnách ruskeho režimu i historiografických tendenciách v tzv. krátkem, ale turbulentním 20. storočí se logicky proměňoval i přístup k této, mimo Rusko spíše opomíjené složce ruske společnosti. Jako možný příklad z širšího období let 1762–1825 byl vybrán významný představitel ruskej inteligencie, spisovatel a filozof Alexandr Nikolajevič Radiščev. Radiščevovi byl napříč celým 20. storočím věnován díky jeho bezprecedentním názorům značný zájem tehdejších badatelů. Jeho radikální ideje přitahovaly pozornost sovětských historiků a jeho díla byla poměrně hojně vydávána v řadě edičních počinů. Příspěvek si klade za cíl analyzovat proměnu přístupu historiků v souvislosti s historickými a režimními změnami během 20. storočí a zkoumá, na jaká témata z Radiščevova života a díla byl v průběhu storočí kladen důraz. Bude též ukázáno, do jaké míry byl Radiščev v zorném úhlu historiografie 20. storočí v rámci ruskej inteligencie před děkabristickým povstáním typickým příkladem, a jak atraktivní pro badatele byli v porovnání s ním ostatní ruští intelektuálové.

Mgr. Vít Klepárník, Ph.D.

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Od revoluce k ěře Stalina. Kritická reflexe výzkumu „sovětské subjektivity“ v současné americké historiografii

Ve studiu ruských a sovětských dějin v rámci současné americké, resp. šířeji západní historiografie, dějin Ruska a Sovětského svazu se střetávají dva netotožné koncepty „socialistické modernity“ a tzv. neo-traditionalismu. Oba koncepty představují alternativní, byť částečně se překrývající přístupy, které odlišně pojímají i otázku kontinuit a diskontinuit ruských a sovětských dějin 20. let a 1. poloviny 30. let minulého století. Příspěvek se zaměří na kritickou analýzu pojetí tzv. sovětské subjektivity obsažené od 2. poloviny 90. let v pracích stoupenců „modernistického“ paradigmatu (Kotkin, Hellbeck, Halfin). Identifikuje rozdíly a podobnosti v pojetí „sovětského subjektu“ v přístupu „modernistů“ a představitelů starších tzv. totalitárních interpretací. Jádrem příspěvku je konfrontace odlišnosti pojetí „sovětské subjektivity“ v mladších pracích izraelského historika Igala Halfina a pojetí identit v pozdních pracích australsko-americké historičky Sheily Fitzpatrickové.

PhDr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy / Ústav soudobých dějin AV ČR, v. v. i.

Reflexe sovětských mezinárodních aliancí v dnešním Rusku

Ruská federace v posledních letech stále více artikuluje požadavek na vytvoření multipolárního mezinárodního systému, který překlene negativa globální dominance Spojených států amerických a zajistí světu vyšší míru spravedlnosti a stability. Nárok Moskvy tvořit jeden z pólů tohoto zamýšleného multipolárního světa se přitom opírá o škálu argumentů, z nichž nezanedbatelnou část tvoří odkazy na události 20. století (zejména Velkou vlasteneckou válku). Navrhované vystoupení vychází z předpokladu, že bližší analýzou této historické argumentace lze postihnout charakter plánovaného ruského příspěvku multipolárnímu systému. Analyzuje proto, které historické události ruský zahraničněpolitický diskurz akcentuje, jak interpretuje minulá hlavní zahraničně-politická společenství Moskvy a kde spatřuje její příležitosti vytvořit rovnovážné vztahy s ostatními velmocemi, které idea multipolárního světa předpokládá. S důrazem na region střední Evropy bude pozornost rovněž věnována ruské historické argumentaci ve vztahu k oblastem, které jsou ruskou multipolární ideou projektovány jako spojnice jednotlivých pólů. Na tomto základě vystoupení analyzuje v závěru hodnoty, které historická argumentace současného ruského zahraničněpolitického diskurzu vyzdvihuje a zhodnotí, do jaké míry svědčí o transnacionálním směřování ruské zahraniční strategie.

Mgr. Pavel Mertelík

Ústav historických věd, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice

Dvě revoluce 1917–1918 v prozaickém svědectví Třetí roty

Třetí rota (1924) Josefa Kopty (1894–1962) je bezesporu nejvydávanější legionářský román. Bez nadsázky lze tvrdit, že jde o státotvorné literární dílo, které by v mnoha směrech mohlo být aktuální i dnes. Jeho protagonisty jsou prostí českoslovenští vojáci, kteří svůj odboj vzali jako historicky opodstatněnou samozřejmost a nutnost. Tehdejší události v Rusku sledovali úhlem pohledu Čechů, jejichž kulturní a sociální hodnoty stály na základech české obrozenecké tradice 19. století. To s sebou neslo mnohá úskalí, jelikož byli silně ovlivněni obrozenecným panslavismem a rusofilstvím, které se do jejich jednání promítalo.

V příspěvku ukážeme, jaký vliv měly tyto kulturně-ideové základy československých vojáků Třetí roty na interpretaci okolních dějů i s ohledem na silný literaturocentrický pohled dobrovolců. Popřípadě, jaké (ne)shody Rusů a Čechů Kopta ve svém románu vylíčil československému čtenáři poloviny 20. let 20. století. Třetí rota – vzhledem k četnosti vydání románu – taktéž v podstatě formovala diskurz vnímání zachycených událostí v meziválečné československé společnosti a zejména upevňovala kolektivní paměť samotných legionářů. Rádi bychom příspěvkem také upozornili, že česká literatura skýtá početná svědectví přímých účastníků tehdejších dějů v Rusku, jimž by bylo vhodné věnovat větší pozornost.

Mgr. Radomyr Mokryk

Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

20. sjezd Komunistické strany v roce 1956 a proměny kulturní politiky: reflexe v Ukrajinské SSR

„Tajný“ projev Nikity Chruščova na 20. sjezdu Komunistické strany SSSR v roce 1956 zahájil politiku tzv. „destalinizace“. Součástí této politiky byla proměna oficiálního diskurzu sovětské kultury a konceptu socialistického realismu. Absence pevné představy o dalším vývoji kulturní politiky vedla k chaotickému rozhodování a nedůsledným počinům vlády. Tato nedůslednost vyprovokovala veřejné debaty ohledně dalšího směřování socialistického realismu (zejména mezi moskevskými spisovateli v letech 1956–1957). Relativní „tání“ napomohlo k publikování řadě (ze soudobého hlediska kontroverzních) textů, zejména Nejen chlebem V. Dudinceva, později i Jeden den Ivana Denisoviče A. Solženicyna a řady publicistických článků v časopise Novyj mir pod vedením A. Tvardovského. Tyto diskuze mezi stoupenci starého konceptu socialistického realismu a reprezentanty reformního hnutí vyústily do vzniku nového kulturního jevu, tzv. generace šedesátníků (V. Jevtušenko, A. Vozněsenskiij aj.), která nehledě na to, že se stále držela oficiální roviny, ve stejnou dobu přinášela zcela nové impulzy pro sovětskou kulturu. Obdobné procesy se odehrávaly v sovětské Ukrajině. Diskuze kolem dalšího směřování literatury napomohly formování jisté podoby opozice mezi starší generací (P. Tyčyna jakožto zastánce dogmatického socialistického realismu) a mladších spisovatelů (V. Stus, M. Vinhranovskij, L. Kostěnková), v jejichž textech byla výrazně artikulována národnostní problematika. V jistém smyslu se Chruščovovo „tání“ stalo mezníkem

v sovětských dějinách a obdobím zpřetrhání kontinuity tradice socialistického realismu, formování kulturní opozice, která se později proměnila v politický disent.

doc. PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. / Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Rusko ve 20. století – kontinuita a diskontinuita. Rozpad SSSR a pojetí dějin u Lva Gumiljova: paralela či anticípase?

Koncepce Lva Gumiljova, kterou předložil v řadě svých monografií, se zabývá zákonitostmi fungování etnik. Gumiljovovy práce vznikly v silně cenzurním prostředí sovětské vědy, a proto lze předpokládat, že objektivisticky laděná koncepce není pouhým pokusem uchopit obecné zákony historického vývoje, ale podat i svérázný komentář k ruským/sovětským dějinám 20. století. Tímto prizmatem byla také jeho koncepce vnímána v přelomovém období konce 80. a počátku 90. let. Lze v Gumiljovově koncepci skutečně nalézt aktualizací prvky, narážky a paralely se sovětskými dějinami, nebo se jedná o domněnku dobového recipienta? V příspěvku hodlám přiblížit Gumiljovovu koncepci se zaměřením na ta místa, která by mohla být vnímána jako autorský komentář k soudobým dějinám země. Podařilo se Gumiljovovi na základě jeho koncepce předpovědět rozpad SSSR a ztrátu mocenského vlivu své země? Příspěvek bude založen na hlavní Gumiljovově teoretické práci Etnogeneze a biosféra Země (Etnogenez i biosfera Zemli).

Olga Pospelova

Department of Political Science, Masaryk University

Soviet Roots of Contemporary State Conservatism in Russia

Conservative ideology in contemporary Russia is presented by various movements. There are both pro-Kremlin conservative groups (including those that have been built by Putin's Administration) and movements (usually far-right) that take a strict anti-Putin position and pose a real threat to the current political regime. All these proliferating conservative discourses draw inspiration from many different sources. Nevertheless, I am going to focus on so-called "state conservatism" by which is meant the vague and fragmented ideology that has been developed by Kremlin since 2003–2004. The goal of this paper is to identify those elements of official conservative discourse which have been inherited from the Soviet period and analyze their functions in the frame of the current political regime in Russia. I agree with Marlene Laruelle who insists that the Kremlin's ideological landscape is quite blurry and its real content does not always match with officially proclaimed statements. However, some ideas derived from the soviet past make this ideology credible for a significant part of the population just because they are the same ideas that framed the attitudes of the previous generation. Moreover, these ideas help the regime keep balance and manipulate with interests both right and left political camps.

doc. Alexandr V. Randin, CSc. – prof. Galina V. Rokina, DrSc.

Univerzita Cyrila a Metoděje v Trnavě / Marijská státní univerzita, Ruská federace

Formování občanské identity v postsovětském Rusku: od sovětského lidu k ruskému národu

Триумф национальной политики СССР был закреплён в Постановлении XXIV съезда КПСС от 1971 года, когда советский народ был провозглашён результатом прочного социально-политического и идейного единства всех классов и слоёв, наций и народностей, заселяющих территорию СССР. Понятие советского народа как новой исторической общности подпитывалось такими совместными достижениями, как победа в Великой Отечественной войне и освоение космоса. Для всех советских людей было установлено единое союзное гражданство, общим языком межнационального общения в СССР являлся русский язык. В конце 1980-х годов, когда под влиянием перестройки усилились сепаратистские тенденции, основания единой общности были поколеблены, а с распадом СССР изменились и приоритеты новой национальной политики Российской Федерации. В отличие от советской политики национальной идентичности, декларировавшей советский народ как интернациональную и наднациональную общность. Конституция РФ говорит о «многонациональном народе Российской Федерации». Тем не менее, в академических институтах с конца 1990-х-начала 2000-х годов разрабатывалась концепция единой российской нации. В трудах директора Института этнологии академика В. А. Тишкова были заложены теоретические основы новой национальной политики РФ. С самого начала идея российской нации как сообщества всех граждан РФ встретила оппозицию в национальных республиках. В России до сих пор не принят федеральный закон о национальной политике, его роль на данный момент выполняет Стратегия национальной политики РФ до 2025 года, принятая в 2012 году.

Mgr. Josef Šaur, Ph.D.

Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Ruské liberální myšlení 50. a 60. let 19. století: proměny interpretace od 90. let 20. století do současnosti

Od 50. let 20. století pracovali sovětsí badatelé na postupné konceptualizaci ruského liberalismu 19. a počátku 20. století, přičemž zvýšenou pozornost věnovali jeho počáteční fázi spojené s první polovinou vlády cara Alexandra II. (tzv. raný ruský liberalismus). Sovětská koncepce sice trpěla jednoznačnou ideologickou podmíněností a jednostranností, ovšem měla své pevné obrysy. Ty byly v 70. a 80. letech 20. století narušeny interpretačními posuny a zpřesněními. V 90. letech 20. století se liberalismus stal „módním“ tématem a rozvinula se okolo něj široká debata, která značně zpochybnila dosavadní pojetí ruského liberalismu. Při hledání nových pojetí oproštěných od ideologických zkresení bylo vytvořeno několik vzájemně silně odlišných koncepcí. Liberalismus se z původně opozičního (byť umírněného) hnutí začal proměňovat v součást politické garnitury epochy Alexandra II. (tzv. vládní liberalismus). Jiní badatelé se zaměřili na zkoumání vlivu nacionalismu a ideje impéria na raný ruský liberalismus a dospěli ke konceptu tzv. liberálního nacionalismu. Zatímco mimoruští badatelé většinou nevnímali slavjanofily jako představitele ruského liberalismu, začala být tato starší interpretace ruskými odborníky v nedávné době znovu aktualizována do podoby tzv. křesťanského liberalismu. A uvedeným přehledem se všechna možná pojetí nevyčerpávají. Nicméně i tak dobře ilustrují proměny přístupů ruských historiků k dějinám vlastní země.

doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Katedra církevních dějin a literární historie, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy

Katolická církev v Rusku před bolševickou revolucí a po ní

Referát se bude zabývat politicko-náboženskými poměry Ruska od přelomu 19. a 20. století do 20. let 20. století. Představí náboženský život v zemi, zejména s důrazem na katolickou církev, její významné hodnostáře a osobnosti. Zohlední proměny církve v 10. letech, které byly spojeny s nadějí Svatého stolce na konverzi Ruska ke katolicismu. Vysvětlí příčiny ruské nevrzivosti vůči katolicismu, které přerostly ve 20. letech ve fyzickou likvidaci jejích představitelů a ve 30. letech dokonce v likvidaci církve jako takové.

doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.

Institut mezinárodních studií, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Sovětizace a desovětizace lotyšské historiografie v proměnách lotyšsko-ruských vztahů

Autor ve svém příspěvku charakterizuje hlavní aspekty sovětizace lotyšské historiografie po druhé světové válce, přičemž se koncentruje na postižení rozdílů a styčných ploch s předválečnou národní historiografií. Sovětizace znamenala změny personální, institucionální a prosazení třídní koncepce lotyšských dějin. V některých aspektech však třídní koncepce navazovala na meziválečnou národní koncepci, přičemž mohla tematizovat a využít ke své legitimizaci některé konfliktní stránky lotyšsko-německých historických vztahů.

V druhé části, časově vymezené koncem 80. let 20. století, příspěvek sleduje dekonstrukci sovětské koncepce s důrazem na diskontinuitu a kontinuitu v tematické, personální a institucionální rovině. Lotyšští historici postupně během bouřlivých perestrojkových diskusí opouštěli paradigmatu sovětské koncepce svých národních dějin. Postupně byla nastolována konfliktní a tabuizovaná témata moderních dějin. Rehabilitaci lotyšských střelců, odsouzení stalinského teroru 1940 a poválečných represí lze charakterizovat ještě jako součást perestrojky. Ovšem tematizace a odmítnutí konceptu socialistické revoluce 1940 a proti tomu rehabilitace meziválečné republiky, především protisovětské rezistence během druhé světové války a po ní, zřetelně překročily rámeček sovětské perestrojky. Historiografie po obnovení státnosti získala možnost svobody bádání, mohla využít zpřístupnění archivů i mezinárodní komparace a konfrontace. Poznatky bádání umožnily zjistit a upřesnit řadu aspektů moderních dějin, především parametrů státnosti, vnitřního vývoje, zahraničně vztahové problematiky, srovnání charakteru sovětské a nacistické nadvlády.

Nová koncepce moderních národních dějin rozevřela nůžky mezi lotyšskou historiografií a současnou ruskou oficiální pozicí, která se argumentačně vrátila zpět k „předperestrojkové“ koncepci rusko-lotyšských vztahů. Oficiální pozici však nelze paušalizovat jako postoj celé ruské historiografie. Příspěvek proto v závěru poukazuje na nutnost diferenciacie ruské historiografie, neboť tato oficiální pozice se nevztahovala na ruské historiky, jejichž poznatky výrazně přispěly k osvětlení sporných kapitol lotyšsko-ruských vztahů.

PhDr. Stanislav Tumis, Ph.D.

Ústav východoevropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Sovětský hladomor a kolektivizace očima Britů (1932–1934)

Události hladomoru v Sovětském svazu se staly zejména na Ukrajině po kolapsu Sovětského svazu a poté zejména po Oranžové revoluci z mnoha důvodů jedním z nejdiskutovanějších témat utvářejících výrazně novodobou ukrajinskou identitu a problematizující současné rusko-ukrajinské vztahy. Významnou součástí pohledu na hladomor v letech 1932–1934 byl i rozsáhlý archivní výzkum, ale též zpověď pamětníků přeživších tyto tragické události. Významná archivní svědectví a fakta o sovětské kolektivizaci a hladomoru, která přispěla k novým analýzám a interpretacím, byla nalezena zejména v ruských, ukrajinských, ale také polských archívech, dobových svědectvích, novinových článcích a ve výpovědích pamětníků. Málo se ví o tom, že rozsáhlým materiálem vypovídajícím o hladomoru disponují britské archivy a dobová svědectví Britů, která vnášejí do diskusí o příčinách, průběhu a dopadech hladomoru pohled, který přináší perspektivu vzdálené země, jež však i v důsledku rozsáhlého nákupu obilí ze Sovětského svazu ve 30. letech, velmi podrobně mapovala sovětský vývoj v zemědělském sektoru. Také britské elity, profesní odborníci, novináři a politici zaujímal ke kolektivizaci a hladomoru v Sovětském svazu rozdílné postoje závislé na jejich politickém přesvědčení, britské pozici ve světě ve 30. letech či profesních i jiných důvodech. Postoji zejména britských elit, nikoli veřejnosti, kterou události 30. let v Sovětském svazu spíše mijely, se zabývá tento příspěvek. Jeho hlavním cílem je analyzovat dobový britský pohled a postoje k této tragické události sovětských dějin.

doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc.

Historický ústav AV ČR, v.v.i., pobočka Brno

Politické reformy Petra Arkadjeviče Stolypina jako příklad kontinuity a diskontinuity ruských / sovětských dějin 20. století

Nejen v ruském a dříve sovětském dějepisectví byla jedním z nefrekventovanějších historiografických témat Ruská revoluce 1917 a to, co s ní blíže či vzdáleněji souviselo. Výrazně méně pozornosti bylo věnováno vizím a perspektivám reforem, které ruské prostředí tradičně, v podstatě po staletí před sebe kladlo. Nejinak tomu bylo na počátku 20. století. Protagonistou tehdejších reforem byl ministerský předseda Ruského impéria let 1906–1911 Petr Arkadjevič Stolypin. Nepochybně jeden z nejvýznamnějších politiků Ruska 19. a 20. století se do dějin zapsal reformním souborem označovaným obvykle „politická reforma“, ačkoli její podstatou byla snaha zásadním způsobem změnit hospodářství ruského státu, tím jej zmodernizovat a posunout tak mezi vyspělé evropské země. Cílem vystoupení je upozornit na podstatu této reformy, a to jednak s ohledem na Stolypinovo uvědomování si, že události let 1905–1907 byly příkladem revoluční anarchie, která Rusku hrozí, a jednak z toho důvodu, že v současném Putinovském Rusku je osobnost Stolypina mimořádně velebena. Svědčí o tom jak veřejné projevy ruských politiků včetně Vladimíra V. Putina, tak jejich oficiální účast na akcích, které jej a jeho činnost připomínají. Stolypinský kult se stává vzorem toho, co se

v současnosti definuje jako modernizace Ruska. Není situace počátku 20. století se současnou dobou kontinuální?

Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.

Ústav historických věd, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice

Obdiv, nostalgie, zatracení? Šlechtická „usadba“ v Rusku 20. století jako příklad kontinuity a diskontinuity

Příspěvek se zabývá fenoménem ruského šlechtického venkovského sídla („usadby“) napříč 20. stoletím. Soustředí se na tři epochy: počátek století, který se vyznačoval zesíleným zájmem o historii, kulturu a estetiku „usaděb“; sovětskou éru, která vytlačovala (být ne absolutně) šlechtickou kulturu z historického a společenského povědomí; post-sovětské období, v němž výrazně ožil zájem o šlechtickou kulturu a tedy i „usadby“. Novodobý zájem byl leckdy spojen s jistou obdivnou nostalgií po „starých časech“. Současně byl tento zájem podtržen obnovením činnosti spolku „Obščestvo izučeniija ruskoj usadby“. Samotná existence spolku, založeného v roce 1922 se záměrem všemožně chránit kulturní dědictví „usaděb“, zrušeného v roce 1930, a obnoveného roku 1992, je ilustrativním příkladem kontinuity a diskontinuity moderních ruských dějin.

PhDr. Ladislav Zemánek

Ústav světových dějin, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Od ruských emigrantů ke Gorbačovovu „novému myšlení“: kontinuita a diskontinuita ruského liberálního socialismu ve 20. století

Cílem referátu je poukázat na kontinuitu liberálně socialistického paradigmatu v první a druhé polovině 20. století v Rusku, resp. Sovětském svazu, kriticky ji analyzovat a zasadit do politického a sociálního kontextu. Referát je primárně příspěvkem k dějinám idejí. Za nejvýraznější představitele ruského liberálního socialismu první poloviny století lze považovat právního teoretika B. A. Kistačkovského (1868–1920), filosofa S. I. Gessena (1887–1950) a juristu a sociologa G. D. Gurviče (1894–1965). Pokusím se ukázat, že tento proud, který se po Říjnu 1917 rozvíjel především v prostředí ruské emigrace, o několik dekád později paradoxně našel své pokračování v novém myšlení M. S. Gorbačova. Navzdory značně odlišnému sociálnímu i historickému kontextu je pro uvedené teoretiky charakteristické úsilí o nalezení takové syntézy socialismu a liberalismu, která by dokázala využít pozitivních prvků obou ideologií a s nimi souvisejících socioekonomických modelů, propojit je a zasadit do nového socioekonomického řádu, odlišného jak od západního liberálně demokratického, tak sovětského systému. V referátu budu argumentovat, že přes proklamovanou návaznost na závěrečnou fázi Leninova díla gorbačovovské reformní myšlení využívalo daleko spíše základních konceptů ruského liberálně socialistického paradigmatu. Mezi ně patří především uznání primátu, resp. suverenity práva a silný akcent na právní stát (liberální princip), program sociální emancipace, zahrnující imperativy inkluze, participace a reálné, nikoli jen formální rovnoprávnosti, demokratizace v ekonomické sféře, hledání střední cesty mezi atomistickým individualismem a totali-

tárním kolektivismem spojené s respektem k lidským právům a důstojnosti člověka i akcentem na mravní a psychologický rozvoj či bytostnou pluralitu zájmů. Příklon k subjektivitě v tomto ohledu souvisí s odmítnutím rigorózního třídního přístupu a rehabilitací společenské „nadstavby“.

V závěru naznačím, že gorbačovské nové myšlení nakonec vyústilo v přijetí přirozenoprávních postulátů, čímž se definitivně odpoutalo od sovětského právního pozitivismu a propojilo se s meziválečným, exilovým liberálně socialistickým proudem, který nechápal socialismus jako socioekonomickou formaci, nýbrž v prvé řadě jako specifický soubor hodnot, jako normativní, silně axiologický systém.

Jak se dostanete do kampusu?

Od vlakového nádraží autobusem č. 10 na zastávku Univerzita.
 Jedete autem? Parkoviště pro návštěvníky najdete u rektorátu.

